

MAROKKO

van reizigers voor reizigers

MAROKKO

De wereld houdt niet op met draaien. Een wereldreiziger is de eerste om dat te beamen. Hoewel men geen inspanningen gespaard heeft om al de gegevens in deze gids uitgebreid te testen en te actualiseren, is het niet uitgesloten dat je ter plaatse vaststelt dat bepaalde gegevens in deze gids toch al opnieuw gewijzigd zijn. Veel adressen en suggesties in de Trotters zijn bovendien wat 'fragiel', juist omdat ze zo sympathiek en verrassend zijn. We zouden het daarom bijzonder op prijs stellen als je ons op de hoogte brengt van eventuele wijzigingen, zodat we de eerstvolgende herdruk op een correcte manier kunnen aanpassen. Dank bij voorbaat. Ons adres:

TROTTER

Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt

Uitgeverij Terra Lannoo
Postbus 97
NL-3990 DB Houten

E-MAIL: TROTTER@LANNOO.BE

WWW.TROTTERCLUB.COM

De prijscategorieën die in de Trottergidsen worden gebruikt, zijn steeds afgestemd op het land. Als je in een goedkoop hotelletje ongeveer € 25 betaalt, behoort een hotel waar je € 75 neertelt uiteraard tot de dure prijsklasse. De uitgever kan niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten of de gevolgen ervan.

VERTALING Ilse van Huis; 2016 Imago Mediabuilders

REISINFORMATIE VLAANDEREN EN NEDERLAND Wegwijzer, Brugge

OMSLAGONTWERP Studio Jan de Boer / Helga Bontinck

ONTWERP BINNENWERK Imago Mediabuilders

OMSLAGFOTO Jose Ignacio Soto / Shutterstock

OORSPRONKELIJKE TITEL Le Routard – Maroc

OORSPRONKELIJKE UITGEVER Hachette, Paris

DIRECTEUR VAN DE REEKS EN AUTEUR Philippe Gloaguen

STICHTERS Philippe Gloaguen en Michel Duval

ADJUNCT-REDACTEUREN Benoît Lucchini en Amanda Keravel

REDACTEUREN Olivier Page, Véronique de Chardon, Isabelle Al Subaihi, Anne-Caroline Dumas, André Poncelet, Marie Burin des Rozières, Thierry Brouard, Géraldine Lemauf-Beauvois, Anne Poinot, Mathilde de Boisgrollier, Alain Pallier en Fiona Debrabander

© Hachette (alle rechten voor vertaling, reproductie en bewerking gereserveerd voor alle landen),
Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2017

© Cartografie Hachette Tourisme

WWW.LANNOO.COM

D/2017/45/376 - ISBN 978 94 014 3193 4 - NUR 516

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

INLEIDING	13	MAROKKO PRAKTISCH	101
VEELGESTELDE VRAGEN	14	ABC van Marokko	102
20 TOPERVARINGEN	17	Afdingen	102
MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR	33	Alvorens te vertrekken	103
Bakchich	34	Budget	107
Bekende personen	34	Drugs	108
Bevolking	36	Elektriciteit	109
Drank	40	Feesten, feestdagen en plechtigheden	110
Economie	43	Fotograferen	113
Film	45	Geldzaken	113
Fauna en flora	46	Gezondheid	115
Geografie	48	Gidsen	116
Geschiedenis	50	Internetadressen	118
Godsdienst en geloof	59	Klimaat	119
Hamam	66	Noodnummers	121
Huisvesting	66	Overnachten	121
Keuken	68	Post	124
Kinderen en onderwijs	72	Reisliteratuur	124
'Les gazelles'	72	Risico's en ergernissen	126
Media	73	Talen	128
Mensenrechten	74	Telecommunicatie	130
Milieu	75	Tijdsverschil	132
Muziek en dans	76	Vervoer	132
Seksualiteit	78	REISPLANNER	144
Sport en vrije tijd	79	HET NOORDEN VAN MAROKKO	
Staatsinrichting	81		
Vreemd, of niet?	82		
Vrouwen	82		
Werelderfgoed van Unesco	84		
Westelijke Sahara	84		
Winkelen	85		
Zeden en gewoonten	94		
REIZEN NAAR MAROKKO	96	Tanger	153
		Ceuta (Sebta)	181

Tanger	153
Ceuta (Sebta)	181

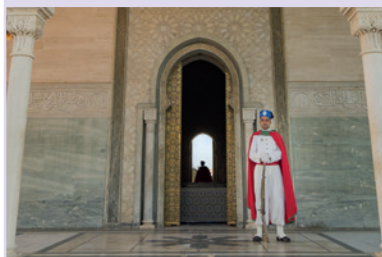
DE RIF 184

Tétouan	185
Martil	195
Chefchaouen (Chaouen)	196
Al-Hoceima	209

NAAR DE ALGERIJNSE GRENS 214

Melilla (Melilia)	214
-------------------	-----

RABAT, CASABLANCA EN DE KUSTVLAKTE

Asilah	226
Larache	233
Moulay-Bousselham	237
Mehdia	239
Sidi-Bouknadel	240
Salé	241
Rabat	244
De stranden ten zuiden van Rabat	270
Casablanca	271
Azemmour	293
El-Jadida	294

VAN EL-JADIDA NAAR SAFI, LANGS DE KUST 302

Oualidia	302
Naar Safi	304
Safi	304

VAN ESSAOUIRA NAAR IMSOUANE 310

Essaouira	310
Het strand van Sidi-Kaouki	340

DE STREEK VAN DE KONINGSSTEDEN FÈS EN MEKNÈS

Fès	346
Sefrou	381
Meknès	383
Moulay-Idriss	403
Volubilis	405

MIDDEN-ATLAS EN CENTRALE HOGE ATLAS

Ifrane	416
Azrou	418

TEN ZUIDEN VAN AZROU 424

Midelt	424
Rich	427
Imilchil	429

TEN ZUIDWESTEN VAN AZROU 432

Khénifra	432
Beni-Mellal	434
De vallei van Aït-Bougmez	438
De watervallen van Ouzoud	442
Demnate	446

MARRAKECH EN HET WESTELIJKE DEEL VAN DE HOGE ATLAS

Marrakech	451
-----------------	-----

HET GEBERGTE VAN DE WESTELIJKE HOGE ATLAS 528

De Ourikavallei	529
L'Oukaïmeden	536
Onderweg naar Imlil	537
De weg naar Amizmiz	543
De weg naar de Tizi-n-Test	545
Tin-Mel	548
De weg over de Tizi-n-Tichka	550
Aït-Benhaddou	554

OUARZAZATE EN DE ZUIDELIJKE OASEN

Ouarzazate	566
------------------	-----

TEN OOSTEN VAN OUARZAZATE 578

Skoura	578
El-Kelaa des M'Gouna	582
Boumalne-du-Dadès	587
De vallei van de Dadèskloof	589
Tineghir	594
De Todghakloof	598
Tinejdad	603
Errachidia	606
Erfoud	610
Rissani	613
Merzouga en de zandduinen van de erg Chebbi	616

TEN ZUIDEN VAN OUARZAZATE 623

DE VALLEI VAN DE DRÂA	623
Agdz	624
Van Agdz naar Zagora	626
Zagora	628
DE ROUTES VANAF ZAGORA	634
Richting het zuiden:	
van Zagora naar Mhamid	634
Naar Le Tafilalet:	
van Zagora naar Rissani	639
Naar het westen:	
van Zagora naar Foum-Zguid	642

DE ANTI-ATLAS

Taroudant 648

**VAN TAROUDANT
NAAR OUARZAZATE** 656

Taliouine 656

**VAN TAROUDANT
NAAR AGADIR VIA
DE ZUIDELIJKE ROUTES** 661

Tafraoute 662

Tata 672

Amtoudi (de oase van Id-Aïssa) 677

**NAAR HET
DIEPE ZUIDEN**

Agadir 682

Tiznit 702

Mirleft 709

Sidi-Ifni 712

Guelmim (Goulimine) 715

De oase van Tighmert 718

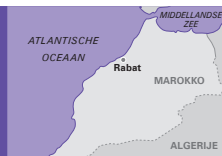
**DE SAHARAANSE
PROVINCIES** 720

Akhfenir 720

REGISTER 726

KAARTEN EN PLATTEGRONDEN

Afstanden tussen de steden	139	Meknès – De nieuwe stad (detailkaart I)	388
Agadir	685	Meknès – De medina (detailkaart II)	389
Al-Hoceima	211	Melillia	217
Anti-Atlas, overzichtskaart	646-647	Merzouga en de duinen van erg Chebbi	617
Asilah	228-229	Midden-Atlas en Centrale Hoge Atlas, overzichtskaart	414-415
Cassablanca	272-273	Naar het diepe zuiden, overzichtskaart	682-683
Cassablanca, detailkaart	274-275	Ouarzazate	568-569
Chefchaouen – De medina (plattegrond II)	200-201	Ouarzazate, ten oosten van, overzichtskaart	579
Chefchaouen – De moderne stad (plattegrond I)	199	Ouarzazate, ten zuiden van, overzichtskaart	625
Djebel Siroua, overzichtskaart	659	Ouarzazate en de zuidelijke oasen, overzichtskaart	564-565
El-Jadida	297	Rabat, overzichtskaart	246-247
Essaouira	314-315	Rabat – Centrum (plattegrond I)	248-249
Fès, overzichtskaart	348	Rabat – De medina (plattegrond II)	250
Fès – Nieuwe stad (plattegrond I)	349	Rabat – Agdal (plattegrond III)	253
Fès – Medina, Fès-el-Bali (plattegrond II)	352-353	Rabat – De kasbah van de Oudaïa (detailkaart)	251
Fès – Fès-el-Jédid (plattegrond III)	355	Rabat – De tramlijnen	254-255
Fès en Meknès, de streek van, overzichtskaart	347	Reisplanner	145, 146-147
Kustvlakte, de, overzichtskaart	224-225	Safi	305
Larache	235	Tafraoute, de omgeving van, overzichtskaart	669
Marokko, overzichtskaart	98-99	Tanger, overzichtskaart	156-157
Marokko, het noorden van, overzichtskaart	152-153	Tanger – Centrum (plattegrond I)	158-159
Marrakech – De soeks	511	Tanger – De medina (plattegrond II)	161
Marrakech (detailkaart)	464-465	Taroudant	649
Marrakech (plattegrond I)	456-457	Tétouan	186-187
Marrakech (plattegrond II)	458-459	Tineghir	595
Marrakech (plattegrond III)	460-461	Tiznit	704-705
Marrakech (plattegrond IV)	462-463	Topervaringen	19
Marrakech, omgeving van	530-531	Volubilis	407
Meknès	386-387	Zagora	629

INLEIDING

Marokko is een fascinerend land dat beelden oproept van koninklijke paleizen met weelderige tuinen, van soeks met de doordringende geur van specerijen, van overvolle straten en van prachtig versierde paarden, een fantasialand. Maar het zou zonde zijn enkel in dit kleurrijke theaterdecor te blijven hangen; wat zich achter de coulissen afspeelt, is immers veel interessanter! Wie naar de medina trekt en de grote straten links laat liggen, wordt pas echt ondergedompeld in het volksleven. Verlaat je dan ook nog eens de kleine steegjes, om binnen te treden in

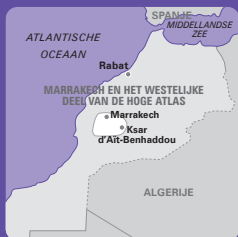
duistere doodlopende straatjes, dan ontdek je de mooiste poorten van de stad, waarachter de meest luxueuze paleizen schuilgaan. Door respectvol de plaatselijke bewoners tegemoet te treden leer je het 'echte' Marokko kennen: zodra je door je houding hun vertrouwen hebt gewonnen, leer je beetje bij beetje de diepste geheimen van hun land kennen.

Tot slot staat Marokko ook gelijk aan schitterende landschappen tussen zee en bergen (soms met besneeuwde toppen), groene valleien en vruchtbare vlakten, woestijnen en oases. Reizigers die op zoek zijn naar natuur en ruimte kunnen hun hart ophalen.

Palmentuin in de vallei van de Drâa.

MARRAKECH EN HET WESTELIJKE DEEL VAN DE HOGE ATLAS

De minaret van de Koutoubia	508
De Place Jemaa-el-Fna	509
De soeks van Marrakech	510
De Ben-Youssef-medersa	512
Van de place Jemaa-el-Fna naar de Ben-Youssef-medersa	519
Le jardin Majorelle	524
Route 2002	539
De oude ksar en het oude dorp Ait-Benhaddou	557

Marrakech spreekt meer dan ooit tot de verbeelding van wereldreizigers, ook al beweren sommige van hen dat ze hun 'Parel van het zuiden' amper herkennen. Deze stad in volle overgangsfase laat niemand onberoerd. Maar je moet weten hoe je de stad moet benaderen en ruim de tijd nemen om er inzicht in te krijgen. Daarom doe je er goed aan hier enige tijd te verblijven. Dan pas ontpopt deze koningsstad zich tot een waar juweel, gevat in een natuurlijke schrijn, gevormd door de bergen van de Hoge Atlas.

Marrakech ligt op minder dan een uur rijden van de hoofdstad van de Almoraviden. Als de stad in de zomer te warm wordt, kun je de koelte van de bergen opzoeken, langs de hellingen van de Oukaimeden of in de valleien van de Hoge Atlas (zie verderop onder 'De Hoge Atlas').

MARRAKECH

1.315.000 INWONERS

Tientallen bussen lossen dagelijks hun ladingen toeristen, die in de vele hotels en restaurants op hun wenken worden bediend. Waar je ook kijkt, overal zie je winkeltjes waar prullaria worden verkocht. De stadsrand lijkt wel een grote bouwplaats, waar de hotels en paleizen bij tientallen uit de grond schieten ten koste van de palmbomen, vaak toch al in erbarmelijke staat. Langs de weg naar Safi wordt zelfs een volledig nieuwe stad gebouwd, 7 km van Marrakech. Je eerste indruk van Marrakech is er een van

een stad die onder het toerisme gebukt gaat. Maar doe je ogen open, vergeet dan alles wat je hebt gehoord, laat je meevoeren door het leven, de humor, de kleuren, de geuren en de onmiskenbare charme van Marrakech. Dan wordt dit een betoverende en fascinerende tocht!

Het immense plein Jemaa-el-Fna en de drukte die er heerst (zowel overdag als 's nachts), zijn op zich al de verplaatsing waard. Je kunt hier ook verdwalen in verschillende kleurrijke en lawaaierige soeks, ongetwijfeld de rijkste, de meest gevarieerde en de boeiendste van het hele land. Duizenden kleine ambachten naast elkaar in een wonderlijke sfeer. En het zo vaak zwartgemaakte toerisme heeft in aanzienlijke mate de herontdekking gestimuleerd van een momenteel bloeiende handwerksnijverheid en heeft ook bijgedragen tot het eerherstel van de architectuur van Marrakech, zowel van de prachtige moskeeën en opmerkelijke paleizen, als van de riads die zijn omgevormd tot gastenverblijven. De buurthamams en de praatjes van de straatventers die alles en niets verkopen, maken de betovering compleet.

Een beetje geschiedenis

Marrakech vormt samen met Fès, de 250 jaar eerder gestichte concurrent, het historische hart van Marokko. Het was trouwens de eerste naam die aan het land werd gegeven; later werd gekozen voor de Spaanse vervorming ervan (Maruecos en dus Marokko). De stad ligt vlak bij de Atlantische Oceaan en niet ver van de Sahara, aan de voet van het Atlasgebergte, dat de stad van drinkwater voorziet. Deze strategische positie verklaart meteen waarom de stad gedurende meerdere eeuwen als de zuidelijke hoofdstad van de Maghreb werd beschouwd.

Zo was Marrakech van de 11de tot de 13de eeuw de Berberhoofdstad van een gebied dat ook het Moorse gedeelte van Spanje omvatte en eerst door de Almoraviden (eind 11de, begin 12de eeuw) en daarna door de Almohaden werd geregeerd. De Almohaden namen de stad in 1147 in en vernielden haar bijna volledig om elk spoor van de Almoraviden uit te wissen, want volgens hen waren dat slechte moslims. Ze maakten de moskeeën en paleizen van hun voorgangers met de grond gelijk en bouwden op de ruïnes nieuwe bouwwerken zoals de Koutoubia.

Daarna kende Marrakech ups en downs: in de 16de eeuw was er een kortstondige opleving onder de Saadische koningen, die van Marrakech hun hoofdstad maakten, maar de Alawieten (de huidige dynastie) verlieten haar in de 17de eeuw weer en trokken naar Meknès; in de 18de eeuw werd Marrakech de tweede hoofdstad van het land. Sinds de 20ste eeuw kent de stad een nieuwe bloeiperiode dankzij de rage van exotisme en verre reizen: enkele decennia geleden kreeg een bemiddelde minderheid interesse in de paleizen en de tuinen, de riads en de dolle avondjes, en toen dat de mode werd, droeg het aardig bij tot de explosieve ontwikkeling van het toerisme aan het begin van de 21ste eeuw.

WIST JE DIT?

LEVE DE KONING! | De koning heeft zijn volk gered van de bloedbaden van de Arabische opstanden in Egypte en Syrië. Zijn prestige is daardoor flink gegroeid. Sommige daders roepen graag 'Leve de koning' om de vaak pittige verhalen op het politiebureau te versoepelen.

WIST JE DIT?

SNOEP JE EEN BOS | Volgens de legende zou de stichter van de stad een Toeareg zijn, Youssef Ben Tachfine, die hier voor korte tijd zijn tent had opgezet. De nomade was zo verzot op dadels, dat hij ze in grote hoeveelheden verslond. Als gevolg daarvan begon rond zijn kampplaats een dadelpalmbos te groeien. Dat gebeurde in de 11de eeuw. Hij zou de eerste sultan worden van de Almoraviden; zijn heerschappij strekte zich over heel Marokko uit, en zelfs tot een stuk in Spanje.

De kolder in de kop

Tegenwoordig komt er geen einde meer aan de expansiedrang van Marrakech. Niemand weet precies hoeveel inwoners de stad telt en de officiële cijfers onderschatten zeker hun reële aantal. Sinds de aanleg van de autoweg komen daar 's avonds nog hele horden jongeren uit Casablanca bij, die het geld hebben om in Marrakech eens lekker uit hun bol te gaan.

Iedereen gelooft in de toekomst van deze bloeiende stad, waar een grote kloof bestaat tussen rijk en arm. Enerzijds zijn er de reuzegrote affiches waarop aan de zorgeloze gepensioneerden nog niet gebouwde wooncomplexen tussen de palmbomen worden aangeprezen, golfterreinen op stukken grond die nu nog woestijn zijn. Anderzijds heb je de medina, het hart van de stad dat grotendeels bestaat uit aarde en kalk, met een myriade van riads. Extravagante projecten staan hier in schril contrast met schrijnende armoede. Moeten we misschien de aanslag van april 2011 op het Jemaa-el-Fna (er staat een gedenksteen op de square Foucauld, vlak bij het plein) zien als een onvermijdelijk gevolg van deze dubbele levensstandaard?

Sommigen zien Marrakech als een aaneenschakeling van kleine delen, een stad waarin iedereen een beetje een vreemdeling is, waarin iedereen zich in een min of meer illegale situatie bevindt. Het is in elk geval een heel aparte plek binnen Marokko.

Marrakech staat voor allerlei uitdagingen op het gebied van milieu en demografie en toch werd de stad uitverkozen om in november 2016 de klimaatop COP22 te ontvangen.

AANKOMST OP DE LUCHTHAVEN

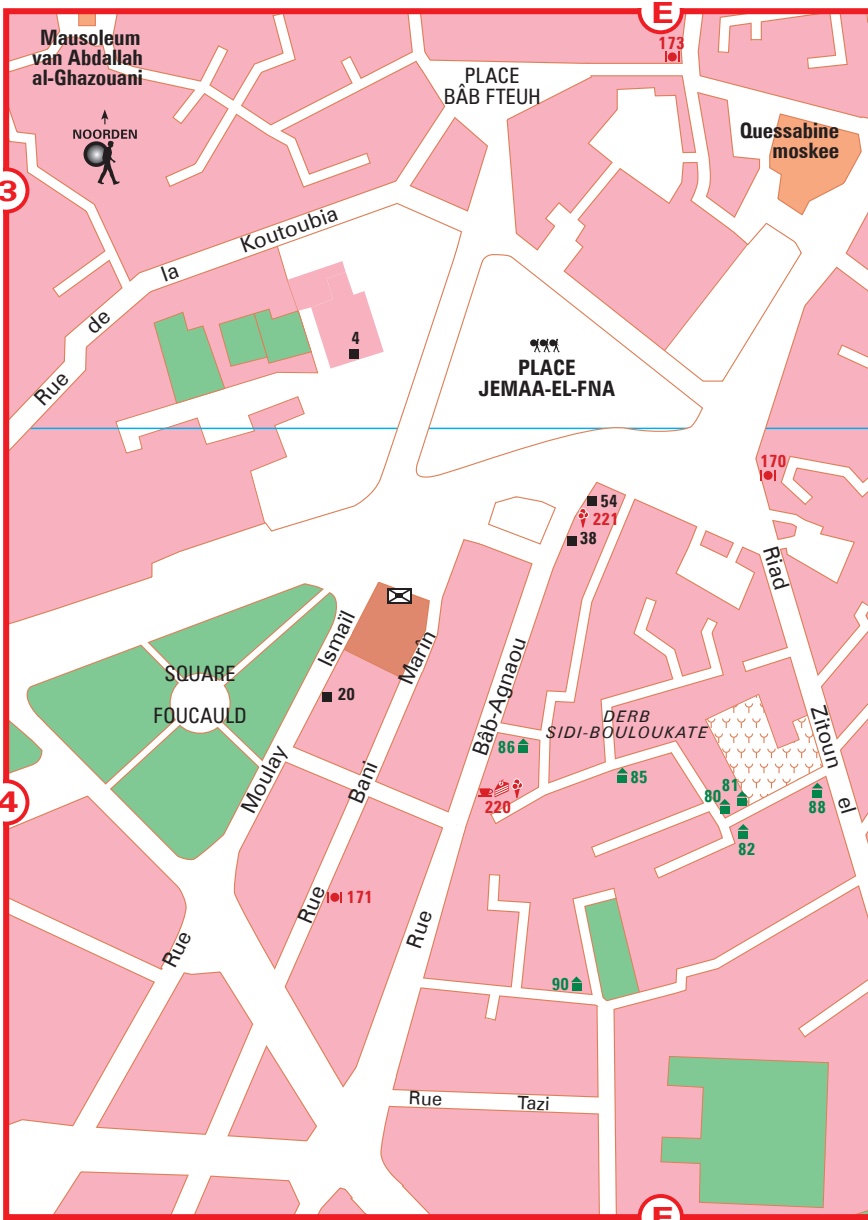
Luchthaven Marrakech Menara (buiten plattegrond III, via C6): 4 km ten zuidwesten van Marrakech ☎ 05 24 44 79 10. Verloren bagage (je weet maar nooit): ☎ 05 24 36 85 21. Je vindt er wisselkantoren (iets minder gunstige koersen dan bij de kantoren in het stadscentrum, die tegenover de bagageband zijn ronduit ongunstig), geldautomaten, autoverhuurmaatschappijen (nationaal en internationaal), een toeristisch informatiepunt (vooral voor vluchten) en een kantoor van **Maroc Telecom**.

Naar het centrum:

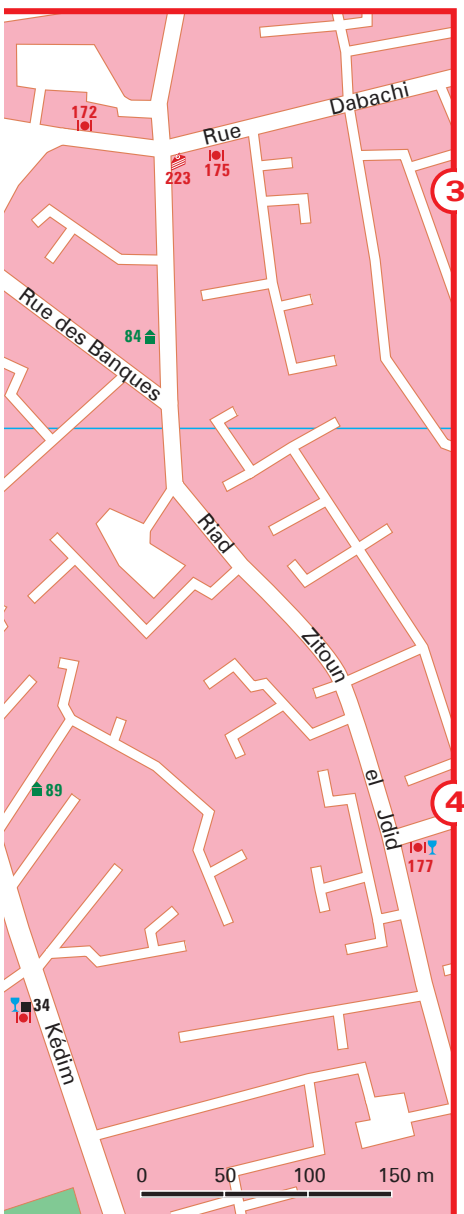
Bus: bus 19 van *Alsa City* rijdt van de luchthaven naar het stadscentrum. Vertrekt links van de

uitgang van de terminal. Vertrekt om de 20 minuten, 6.00-23.05 u vanaf de luchthaven, 6.15-22.35 u vanaf het centrum. Een rit duurt 25-30 minuten en kost 30 Dh. Voor een retourtje betaal je 50 Dh (slechts 2 weken geldig). Een handige en goedkope oplossing.

Kleine taxi (maximaal drie personen): de chauffeurs zetten tussen de luchthaven en de stad de meter niet aan. Op een bord (naast de wachtende taxi's) staat de officiële prijs aangegeven: 70-100 Dh overdag, afhankelijk van de bestemming, en 100-150 Dh tussen 21.00-6.00 u (of 20.00-6.00 u afhankelijk van het seizoen), maar in de praktijk betaal je vaak 105 Dh overdag en 150 Dh 's nachts en dat is best duur voor 4 km! In de andere richting (van de stad naar de luchthaven) betaal je daarentegen iets minder. Je kunt ook ge-

MARRAKECH (DETAILKAART)

	Nuttige adressen	
4	Toeristenbrigade	E3
20	Wisselkantoor van Hotel Ali	E4
34	Henna Art Café	E4
38	Librairie Ghazali	E4
54	Pharmacie du Progrès	E4
	Slapen	
80	Hotel Essaouira	E4
81	Hotel Médina	E4
82	Hotel Aday	E4
84	Hotel Wissam	E3
85	Hotel Imouzzer	E4
86	Hotel Central Palace	E4
88	Hotel Jnane Mogador	E4
89	Hotel Sherazade	E4
90	Hotel Gallia	E4
	Eten	
34	Henna Art Café	E4
170	Snack Toubkal	E4
171	Chez Haj Brik, El Bahja, Chez Ahmed en Restaurant Oscar Progrès	E4
172	Chez Lamine	E3
173	Tiznit	E3
175	Chez Brahim	E3
177	Un Déjeuner à Marrakech	E4
  	Ontbijten, gebak of een ijsje eten	
220	Pâtisserie des Princes	E4
221	Ice Legend	E4
223	Al Jawda	E3

HOTEL JNANE MOGADOR HEEFT EEN MOOIE ZITKAMER MET HAARDVUUR.

kunstnijverheid heeft getrokken (let op de bewerkte houten deuren en meubels). Mooie zitkamer met haardvuur. Aangenaam terras met groene planten. Hamam, massages (niet gratis). Professioneel en discreet personeel. Je voelt je hier een echte pasja!

🏠 **Hotel Wissam** (detailkaart E3, 84): 51, rue Kennaria, Dabachi ☎ 05 24 39 08 21. Tweepersoonskamer 400 Dh; gezinskamer (3-5 personen) 600-800 Dh; ontbijt niet inbegrepen. Korting vanaf 3 nachten. Een adres met vriendelijke prijzen en eenvoudig comfort in het hart van de medina, vlak bij de place Jemaa-el-Fna. Het vrij moderne, bakstenen hotel is geïnspireerd op de lokale architectuur. De kamers liggen verspreid over twee verdiepingen rond een grote patio. Eenvoudige, maar brandschone kamers. Er is geen echte ontvangst.

🏠 **Hotel Essaouira** (detailkaart E4, 80): 3, derb Sidi-Bouloukate ☎ 05 24 44 38 05 🌐 essaouirahotelmarrakech.com. Reserveren ten zeerste aanbevolen. Tweepersoonskamers met badkamer 500 Dh; ontbijt niet inbegrepen. Je kunt er ook eten. Internet, wifi. Dit is een van de oudste hotels van de stad (hier kwamen al hippies!), maar wees gerust, de kamers voor

een tot vier personen zijn onlangs gerenoveerd. Ze liggen rond een aangename patio met fontein (mooie plafonds en bewerkte relingen). Goed beddengoed. Groot terras waar je kunt zonnebaden, iets drinken of de Koutoubia bewonderen.

🏠 **Hotel Sherazade** (detailkaart E4, 89): 3, derb Djama, riad Zitoun-el-Kédim ☎ 05 24 42 93 05 🌐 hotelsherazade.com. Ook hier reserveer je beter van tevoren. Tweepersoonskamers met of zonder badkamer 330-750 Dh, afhankelijk van het seizoen; ontbijtbuffet inbegrepen. Betaalkaarten geaccepteerd. Restaurant ook toegankelijk voor niet-gasten. Wifi. Charmehotel rond twee zeer fraaie patio's in blauw en wit. Verzorgd en rijkelijk versierd interieur. Vooral het terras is aangenaam, ingericht als een typisch theehuis met overal planten en een panoramisch uitzicht. De kamers 6 en 21 hebben een bijzondere charme, ze zijn iets duurder dan de rest. Vijf iets goedkopere kamers ter hoogte van het bovenste terras, maar deze liggen dan wel vlak bij de luidsprekers van de moskee. Deze laatste schallen om 5.00 u 's ochtends zonder genade! Goede ontvangst en een uitgebreide dienstverlening.

 Hotel Gallia (detailkaart E4, 90): 30, rue de la Recette ☎ 05 24 44 59 13 🌐 hotelgallia.com. Tweepersoonskamer met of zonder badkamer 360-560 Dh. Het ontbijt is niet inbegrepen. Betaalkaarten geaccepteerd vanaf 2 of 3 nachten. Wifi. Dit hotel met een ster staat hier al sinds 1929. Vaak volgeboekt. Een twintigtal kamers met verwarming en airco, piekfijn onderhouden; wij hebben een lichte voorkeur voor de kamers die uitkomen op het dakterras. De kamers op de begane grond zijn somber en dus minder aangenaam. Schitterende centrale patio met roze betegelde muren, een prachtige palmbloem en een hele serie planten rond een kleine fontein. Marokkaanse salon.

HEEL LUXUEUS

(meer dan 1000 Dh of € 91)

 La Maison Arabe (plattegrond I D3, 91): 1, derb Assehbe, Bâb-Doukkala ☎ 05 24 38 70 10 🌐 lamaisonarabe.com. Tweepersoonskamers en suites 2500-6000 Dh. Internet, wifi. Dit hotel heeft de charme van een echte stadswoning weten te bewaren (of beter: opnieuw uitgevonden), met een patio met een leuk zwembad en een jazzbar in de stijl van de jaren 1930. De plaatselijke ambachtslui hebben hier het beste van zichzelf gegeven: plafonds met bekisting in cederhout, stucwerk, lichtdoorlatende koepels. Werkelijk prachtig! 26 uiterst comfortabele en rustige kamers die uitkijken over de tuin of de patio, sommige daarvan met balkon. Het kuuroord omvat twee traditionele hamams, luxueus en rustgevend. Er is ook een zwembad in de Countryclub op een kwartier van het hotel. Uitstekende restaurants (zie verderop onder 'Iets eten. In de medina. Heel luxueus').

 Les Jardins de la Médina (plattegrond IV E6, 92): 21, derb-Chtouka 21, Kasbah ☎ 05 24 38 18 51 🌐 lesjardinsdelamedina.com. Ten zuiden van de Saadische graven. Tweepersoonskamers 2300-4300 Dh (los van aanbiedingen); ontbijt inbegrepen. Gerechten 200-250 Dh (er wordt alcohol geserveerd). Restaurant ook toegankelijk voor niet-gasten, na reservering. Wifi. In dit voormalige paleis uit de 19de eeuw zijn de architectuur en originele elementen be-

waard gebleven. Het hotel heeft hierdoor een uniek karakter: doorgangen, diverse terrassen, verborgen trappetjes, salons, paviljoenen met knusse rustbanken. De kamers hebben een stijlvolle inrichting (sommige met open haard) en kijken uit op een grote, prachtige tuin vol groen. De service van het hotel is uitstekend. Ook een restaurant dat de smaken van Marokko en Europa combineert. Prachtig zwembad (in de winter verwarmd) in het hart van de tuin.

APPARTEMENTEN

 Cosimo Marrakech (plattegrond I C2, 153): rue Ibn-Atya, residentie Picasso ☎ 212 (0)6 60 99 08 18 🌐 marrakech-appartements-cosimo.over-blog.com 📞 Reken op € 50-100 per nacht, afhankelijk van de grootte van het appartement (tot 5 personen) en het seizoen; € 350-680 per week, afnemende prijzen. Parkeergelegenheid. Gratis vervoer van en naar de luchthaven bij een verblijf van minimaal een week. Wifi. Deze privéresidentie staat in een rustige wijk, vlak bij de winkels. Er zijn verschillende appartementen in ondergebracht die aan alle wensen voldoen. Aangename, hedendaagse inrichting en een goed comfort (lakens en handdoeken zijn inbegrepen, omkeerbare airco, satelliet-tv, het appartement wordt regelmatig schoongemaakt). Een goed idee voor wie met zijn gezin of een groep reist (aangrenzende appartementen zijn mogelijk). Heel attente eigenaren.

RIADS

Het gedroomde verblijf in Marrakech: een riad, een gerestaureerde en tot gastenverblijf omgebouwde traditionele woning (zie de rubrieken 'Huisvesting' in het hoofdstuk 'Mens, maatschappij, natuur en cultuur' en 'Overnachten' in het hoofdstuk 'Marokko praktisch'. Een originele manier om de stad van binnenuit te ontdekken en om de levenskunst van Marrakech, met het parfum van de sinaasappelbomen, ten volle op te snuiven.

Een levenskunst ...

Wanneer je door de straatjes van de medina slentert, kom je onvermijdelijk voorbij deze

WIST JE DIT?

HEMELSE SFEREN | De toren is tot de top van de daklantaarn 69 m hoog, 77 m als je de spits met de vier goudkleurige bollen meerekent. Volgens de legende zijn de bollen van puur goud en blijven ze door de invloed van de planeten in evenwicht.

De medina

🌐 De medina van Marrakech prijkt sinds 1985 op de Werelderfgoedlijst van Unesco. Met zijn 600 ha is hij de grootste van de Maghreb. Er wonen 230.000-300.000 mensen (officiële versus niet-officiële cijfers), wat neerkomt op 25% van de stadsbevolking, verspreid over bijna 28.000 huizen.

In deze doolhof klopt het ware hart van Marrakech: in de kronkelstraatjes rond de soeks, rondom de pleintjes, de fonteinen, de tuinen met sinaasappelbomen en in de huizen, die een verfrissende rust ademen na de overweldigende chaos van de soeks, en in de oude *foundouks* (de medina telt 135 karavanserais). De overheid heeft een programma opgezet om deze *foundouks* in ere te herstellen, met name door verbetering van de dagelijkse werkomstandigheden van de bewoners. Neem een kijkje in de **Sarsar-foundouk** (100 m voorbij *Café Arabe*, op nummer 184 in de rue Mouassine, richting Riad-Laârouss) of in de **Al Mizan- en de Al Amri-foundouk** in de rue Bâb-Doukkala, recht tegenover elkaar (*plattegrond II E3*). Hier en daar staat zelfs nog steeds de oude weegschaal die diende om de koopwaar te wegen. Ga gerust eens kijken achter de grote deuren met bogen en wandel lukraak een steegje in. In Marrakech moet je durven verdwalen!

De medina kun je dus het best te voet doorkruisen. Je kunt de soeks met de auto in, maar we raden dit ten stelligste af. Parkeren is namelijk bijzonder moeilijk (zie hoger, in de rubriek 'Vervoer in Marrakech. Met de auto'), en het verkeer valt op zijn zachtst chaotisch te noemen (overal voetgangers, karretjes, ezels en vooral bromfietzers, in alle richtingen).

👤👤👤 **De minaret van de Koutoubia (plattegrond III D4):** de minaret kan niet bezocht worden, maar je kunt wel in de omliggende, fraai op-

nieuw aangelegde tuinen wandelen. Bij iedereen bekend en het oriëntatiepunt bij uitstek van de stad. De minaret stamt uit de 12de eeuw en stond model voor de Giralda in Sevilla en de Hassantoren in Rabat. Toen de Almohaden in 1147 de stad veroverden, vernielden ze alle paleizen van de Almoraviden. Hetzelfde lot was de centrale moskee beschoren omdat deze volgens hen niet in de juiste richting stond. Dit betrof echter een politieke kwestie, want sinds de komst van de Arabieren in de Maghreblanden was het de gewoonte om naar het zuiden gericht te bidden (en dus niet naar het oosten, in de richting van Mekka). De richting die door de Almoravidische Ali ben Youssef werd gekozen, was niet naar de zin van de bevolking. Zo slaagden de Almohaden erin de Berberstammen voor zich te winnen.

Op de plaats van een vroeger paleis van de Almoraviden richtte Abd el-Moumen, de nieuwe heerser van Marokko, de Koutoubia op. Hij liet de weelderige Andalusische kunst voor wat ze was en koos voor eenvoud.

Na de laatste restauratiewerken ziet de minaret er vandaag mooier uit dan ooit tevoren. Bekijk hem zeker ook eens 's nachts, als hij verlicht wordt. Elk van de vier zijden van de toren heeft een andere versiering met gestuct vlecht- en loofwerk, bloemmotieven, omlijstingen en afwisselende banden met mozaïek, bogen en epigrafische versieringen, en door zijn eenvoudige vormgeving en harmonische afmetingen wordt de Koutoubia als een van de mooiste monumenten van Noord-Afrika beschouwd. Vroeger voerde een lange helling naar de zes verdiepingen en het platte dak (och, die arme ezels die vijfmaal per dag naar boven moest!).

De Koutoubia, of letterlijk 'moskee van de boekhandelaars', dankt haar naam aan de meer dan tweehonderd boekverkopers die in de 12de eeuw in de buurt van de moskee handeldreven (een van

DE MINARET VAN DE KOUTOUBIA DATEERT UIT DE 12DE EEUW.

de grootste boekenmarkten ter wereld). De moskee zelf is breder dan ze dat lang is en telt zeventien beuken die loodrecht op de *qibla* staan (de muur waarnaar de gelovigen zich richten om te bidden). Noch de toren, noch de moskee kan worden bezocht. Rond 1950 werd bij opgravingen naar de resten van de eerste moskee een ingewikkeld mechanisme blootgelegd waarmee wanden in en uit de grond konden worden geschoven; op die manier kon voor de sultan een aparte ruimte tegenover de mihrab worden gecreëerd. Sporen van die gleuven zijn nog duidelijk zichtbaar.

👤👤👤 De Place Jemaa-el-Fna (detailkaart E3-4): de naam zou 'het plein van de doden' betekenen, als herinnering aan de tijd dat misdadigers er werden terechtgesteld en hun hoofden op palen werden gestoken om anderen af te schrikken. Andere bronnen spreken over 'het plein van het

niets' of 'het plein van de vernielde moskee', een verwijzing naar een moskee uit de Saadische tijd. In elk geval is dit plein vandaag de dag de levendigste verkeersvrije zone van Marrakech. Alles draait rond dit plein! Vanaf de terrassen van de cafés en restaurants kun je de activiteiten op het plein gadeslaan. Doen!

Tot het begin van de jaren 1980 was het plein tegelijkertijd busstation en permanente rommelmarkt met houten kraampjes, een verlengstuk van de soeks als het ware. Na een grote brand en een daaropvolgend decreet werden alle kooplui uit de tempel verjaagd en vervangen door straatverkopers, die nog steeds heel wat nieuwsgierigen trekken. Je vindt er werkelijk alles: toekomstvoorspelers, slangenbezweerders (lees ook de rubriek 'Fauna en flora' in het hoofdstuk 'Mens, maatschappij, natuur en cultuur'), waar je niet in de

WIST JE DIT?

COBRA'S ZIJN NIET MUZIKAAL AANGELEGD | Je hebt waarschijnlijk te veel stripverhalen gelezen! Cobra's richten zich niet op bij het horen van muziek. Slangen zijn zo doof als wat. Wat je ziet, is gewoon een verdedigingsreflex. Jammer dat we deze mythe moeten doorprikken. Je hoeft natuurlijk niet in hun oor te gaan krijsen om de echtheid van deze stelling te controleren ...

wandeling maken. Op vrijdag en zondag ziet het hier zelfs zwart van de mensen. De wandeling voert langs de brede laan die naar het waterbekken leidt, om het bassin heen in de ene richting, daarna in de andere richting en weer terug via de brede laan.

Het 'Pavillon de plaisir' is een blik waard vanwege de romantische sfeer, de geverfde plafonds en bogen.

FEESTEN EN EVENEMENTEN

• **Race of Morocco:** *marrakechgrandprix.dom. 3 dagen in mei.* Sinds 2009 is Marrakech het toneel van een jaarlijkse racewedstrijd waarbij honderden internationale coureurs om de titel strijden. Oefenwedstrijden op vrijdag, kwalificatiewedstrijden op zaterdag en ten slotte op zondag de wedstrijd en heel wat gezellige drukte. Het circuit is uitgezet op de weg, houd dus rekening met heel wat omleidingen in het zuiden van het centrum.

• **Internationaal lachfestival:** *marrakechdurire.com. 5 dagen in de 1ste helft van juni.* Ter gelegenheid van dit festival laat Jamal Debbouze de stad vijf dagen lang dubbel liggen van het lachen.

• **Nationaal festival voor volkskunst:** 05 24 43 20 21. *In principe 5 dagen tussen juni en aug.; niet noodzakelijkerwijs elk jaar.* Dans, zang en klederdrachten geven een idee van de rijkdom van de Marokkaanse folklore. Een twintigtal groepen verzorgt voorstellingen op verschillende plaatsen, bijvoorbeeld in het El-Badipaleis (waar ruim tweeduizend toeschouwers kunnen plaatsnemen) en in het Théâtre royal.

• **Mousslem:** *in Setti-Fatma (Ourikavallei) begin aug. en in Moulay-Brahim 10 dagen na de herdenking van de geboorte van de profeet Mohammed.*

• **Internationaal filmfestival:** *festivalmarrakech.info. Gedurende een week tussen okt. en dec.* Het grootste filmfestival van de Maghreb. Steeds meer sterren en glitter!

In de omgeving van Marrakech

■ **De palmentuin:** deze uitgestrekte palmentuin (meer dan 13.000 ha) werd aangelegd onder de Almoraviden en heeft het erg moeilijk om in onze moderne tijd te overleven. Ooit groeiden hier 150.000 palmbomen, die via ondergrondse irrigatiekanalen, *khetta-ras*, van water werden voorzien. Deze eeuwenoude techniek bestond erin water ondergronds op te vangen en naar de oppervlakte te brengen. Vandaag werkt het systeem niet meer. Een groot deel van dit palmbos werd helaas verkaveld en verkocht aan projectontwikkelaars voor de bouw van luxehotels en chique villa's. Tot overmaat van ramp werden de resterende palmbomen door een virus getroffen en volledig aan hun lot overgelaten. Alleen die bij de luxevilla's en -hotels worden goed onderhouden en blaken van gezondheid. Kortom, een wandeling in het kleine beetje schaduw dat deze palmbomen nog geven, is niet echt meer de moeite.

🗺 **Museum van de palmentuin (buiten plattegrond II, via F1):** *Dar Tounssi, langs de weg naar Fès, ten oosten van de palmentuin* 212 (0)6 61 09 53 52 *musee-palmeraie.com.* Ongeveer 6 km van de vestingmuren (goed aangegeven). Bus 17 vanaf Bâb-Doukkala. *Dag. geopend 9.00-18.30 u (in de winter tot 18.00 u). Toegangsprijs: 40 Dh; kortingen mogelijk; gratis voor kinderen tot 9 jaar.* Aberrazakk ben Châabane, de oprichter van het Museum voor Levenskunst, heeft geïnvesteerd in de voormalige conservenfabriek van een koloniale boerderij en er een mooie ruimte van gemaakt gewijd aan de hedendaagse Marokkaanse kunst. Er zijn twee hoofdgebouwen (bekijk de fraaie koebba op het plafond van de eerste zaal). Je ziet er voornamelijk schilderijen, maar ook enkele beelden en foto's. Let onder andere op het zeer fraaie paardentaferel van Hassan el-Glauoi, een zonneschijf van messingdraad van Yahya Rouach, schilderwerken op geitenhuid van Souad Aâtabi, schilderijen van aarde van Abderrahim Yamou en collages van Raja Atlasi. Aangename en indrukwekkende cactustuinten waar je een kopje thee kunt drinken.